

mexanizmini yaratish va undan samarali foydalanish kerak. Shuningdek, ushbu faoliyatga malakali pedagoglarni jalb etish.

Uchinchidan, bolalar hulqida negativ axloqiy shakllarni bartaraf qilishda ijtimoiy pedagogik usullardan kengroq foydalanish jarayonida Vatanimiz xududida demokratik islohotlar natijasida, yangi taraqqiyot davrida yaratilgan sanoat majmualari, tiklangan madaniy yodgorliklar, barpo etilgan haykallar, madaniyat markazlari, sport inshootlariga ekskursiyalar uyushtirish maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, bolalar hulqida negativ axloqiy shakllarni bartaraf qilishda ijtimoiy pedagogik usullardan yana biri, huquqiy tarbiyaga e'tibor berish maqsadida, ushbu guruhga oid bolalar bilan huquqni muhofaza qilish organlari vakillarining muntazam uchrashuvlarini uyushtirish kutilgan ijobiy natijani beradi.

Beshinchidan bolalarni musiqa, rasm chizish, sport bilan shug'ullanish, kompyuter texnikasini o'rganish, internet saytlardan foydalanish, badiiy kitoblarni tizimli o'qishga jalb etish ulardagi salbiy xulq ko'rinishlarini bartaraf etishda muhim omil rolini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan marosimdagi ma'ruzasi. 7 dekabr 2016 yil.
2. Abdurauf Fitrat. Tanlangan asarlar. (J.V: Ilmiy risolalar). – T.: “Ma'naviyat”, 2010. – 304 b.
3. Maxmudov R.M. va b. Pedagogika: Ma'ruzalar kursi. - T.: O'zIIV Akademiyasi, 2014. – 204 b.
4. Murtozayeva M.M. O'quvchilarning ta'lim jarayonini ijtimoiy pedagogik loyihalashtirishda innovatsion usullar. – T.: “Fan va texnologiya”, 2017. – 158 b.
5. Ro'ziyeva R.X. Jamiyatning ma'naviy yangilanishida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini shakllantirish masallari. Falsafa fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan diss.... – T.: O'zbekiston milliy universiteti , 2012 yil. – 56 bet.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHNING MOTIVASION YONDASHUVLARI

Shamshetova Anjim Karamiddinovna

O'zDJTU. Pedagogika va psixologiya kafedrasi dotsenti,
psixologiya fanlari doktori

Annotatsiya

Ushbu ilmiy makolada xorijiy tillarni o'qitishning motivasion yondashuvlari, ilmiy va amaliy xulosalar keng yoritib berilgan. Xorijiy tillarga bo'lgan munosabatlarni sabablari va talaba yoshlarda bir tomonlama yo'nalishga qaratilgan izlanishlar ekanligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: xorijiy tillar, motivatsiya, ilmiy tadqiqot ishi, chet tillarga bo'lgan qiziqishlar, o'qitish metodikasi.

Jamiyatimizda turli soha mutaxassislari o'z ona tilini mukammal bilish bilan bir qatorda, bir nechta xorijiy tillarni bilishlari va muloqot qila olishlari zarurati kundan kunga ortib bormoqda. Mamlakatimizda xorijiy tillarni o'rgatishni ommalashtirishni yangi bosqichga olib chiqish va sohani rivojlantirish uchun tizimli ishlarni tashkil etish, ulg'ayib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash, buning uchun barcha shart-sharoitlarni yaratishga katta e'tibor qaratilmoqda. Prezidentimizning 2021 yil, 19 maydagi “O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori bilan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish agentligi tashkil etilishi muhim ahamiyat kasb etadi..

Xorijiy tillarga bo'lgan yoshlarimizda qiziqishlari yil sayin ortib borishini hisobga olgan holda xorijiy tillarni o'rganish va o'qitish tizimini yanada zamonaviy metodlar bilan takomillashtirish hamda chet tillarini o'rganishga bo'lgan motivatsiyani oshirish nihoyatda katta rol uynaydi. Bizga ma'lumki, til o'rganishning va uni o'rgatishning psixologik o'ziga xosligi chet tilidagi matnni idrok etish, chet tilidagi so'zlarni xotirada saqlashi, o'quvchilar chet tilini o'zlashtirishi jarayonida ularning o'zga

tildagi tafakkuri kengayib borishini ta'minlashning psixologik jihatlarini bilishni talab qiladi. Professor-o'qituvchilarimiz hozirgi talabalar xorij tillarini o'rganishdagi qiziqishlarini, ehtiyojlarini ham bilib borishi lozim. Talabalar xorijiy tillarni o'zlashtirishdagi maqsadi nima va qiziqishlari, ularning muvaffaqiyatlari haqida fikrlab olishi, kasbiy faoliyatidagi roli va ahamiyatini tushunib borishi lozim bo'ladi.

Shu kungacha chyet tillarini o'qitish sohasida motivatsiyasi, xorijiy tillarni o'rganishda psixologik yondashuvlarga oid bir qancha ishlar amalga oshirilgan. Ulardan psixolog olimlar B.G. Anan'ev, S.L. Rubinshteyn, V.N. Myasishchev, P. Ya. Galperin, V.G. Aseyev, J. Atkinson, L.I. Bojovich, A.N. Leontiyev, A. Maslou, J. Nutten, Z. Freyd va boshqa olimlar bu muammo bilan shug'ullangan va rivojlanishiga hissa qo'shgan. Har qanday tilni o'rganuvchi chet tilida mustaqil, erkin fikrlash doirasini kengaytirish, suhbat metodlarini qullash va motivatsiya berish, to'g'ri ustanovkalarni shakllantirish zarurligini ochib berishgan. Xorijiy tillarni o'rganishda to'g'ri ichki va tashqi motivatsiyalarni qullay olish metodikalarini amaliyotga tatbiq qilish zarur. Xorijiy tillarni o'rganayotgan jarayonlarda talabalar psixologiyasida, dunyoqarashlarida ham katta o'zgarishlarni ko'ramiz. Jumladan, talabalar o'zlarini qadrlashlarini his qilsalar, bu xavfsiz o'quv muhitini yaratadi va ularni ishlashga undaydi, chunki ular, ularning fikriga ko'ra, ularni biladigan va shaxs sifatida hurmat qiladigan kishidan maqtov va qo'llab-quvvatlashni xohlashadi. Talabalar ingliz tilini bilish XXI asrda muvaffaqiyatli inson uchun zarurat yekanligini tushunadi. Ular zarur bo'lganda o'zlarining kundaligiga chet tilini bilganlarida paydo bo'ladigan imkoniyatlar ro'yxatini tuzadilar va bu zarur degan xulosaga kelishadi. Tilni o'rganish vazifasi sezilmaydigan, yumshoq, ammo qat'iyat bilan belgilanadi. Talabalarni kelajak uchun samarali yo'naltirish, chet tilini o'rganishdagi muvaffaqiyatlarni, chet tilida so'zlashadigan mutaxassislarining ish haqi to'g'risidagi statistik ma'lumotlarni yoki chet yelga sayohatchilar bilan bo'ladigan qiziqarli hikoyalarga ham chuqur qiziqishlar bildirishi tabiiy. Psixolog olimlarni o'rganilgan ilmiy tadqiqotlarda ko'plab talabalarda tashqi motivatsiya bilan bog'liq motivatsiya ustunlik qilayotganligini ta'kidlab o'tib, u esa kelgusi ishlarida qay darajada samaradorlikga erishi haqida ham ilmiy bashoratlarni ko'rsatib o'tishadi.

Talaba yoshlarni xorijiy tillarni o'zlashtirishdagi tashqi motivatsiyalari faqat bir tomonlama ekanligi, keyinchalik u kasbiy professional o'sishidagi rolini, ahamiyatini belgilamasligini to'g'ri qabul qilishimiz lozim. Shu sababli motivatsiya tillarni o'rganishda muvaffaqiyat qozonishning yeng muhim asosidir. Bu talabaning ishlarga jalb qilinishini ta'minlaydigan asosiy harakatlantiruvchi kuchdir. Motivatsiya, birinchi navbatda, talabalarining o'qitilayotgan fanga qiziqishi va uni o'rganish istagi va tayyorligi bilan tavsiflanadi. Qiziqish diqqatni jamlashga yordam beradi, dars davomida olingan taassurotlarni oshiradi, o'rganilgan materialni takrorlashni rag'batlantiradi, shuningdek talabalarining yekstralingvistik bilimlarini boyitadi va shu bilan ularning umumiy kompetensiyasini shakllantirishga hissa qo'shadi. Motivatsiyani faoliyat manbai sifatida va shu bilan birga har qanday faoliyat uchun motivatorlar tizimi sifatida tushunish, motivatsiya turli jihatlarda o'rganiladi va mualliflar tomonidan har xil talqin qilinadi.

Xorijiy tillarni o'zlashtirish jarayonlarida professor-o'qituvchilar ishining eng qiyin jihatlaridan biri erishilgan yutuqlarda talabalarni rag'batlantirish. Aynan shu erishilgan yutuqlarni baholashda qaysi motivatsiya ta'sir etganligida ba'zi o'qituvchilarimiz ahamiyat bermaydi.

Darhaqiqat, xorijiy tillarni o'zlashtirishda ichki va tashqi motivatsiya ta'limning barcha bosqichlarida talabalar muvaffaqiyatining asosiy omili bo'lib, o'qituvchilar o'z talabalarining motivatsiyasini ta'minlash va rag'batlantirishda asosiy rol o'ynashi mumkin. Albatta, buni aytish osonroq, chunki barcha talabalar turli yo'llar bilan rag'batlantiriladi va o'rganishga, ishlashga va mukammallikka intilishga ishtiyoqli talabalarining to'liq bilimini olish uchun ko'p vaqt va ko'p harakat talab yetiladi. Hatto yeng yaxshi niyatli tajribali o'qituvchilar ham ba'zida talabalarni to'g'ri yo'nalishga olib borish qobiliyatiga yega yemaslar. Bizga ma'lumki, dunyodagi yeng yaxshi darslar, kitoblar va materiallar talabalarni o'qishni xohlamaydi va agar ular g'ayratli bo'lmasa, qattiq ishlashga tayyorgarlik bo'lmasa yoki har tomonlama motivatsiya bo'lmasa.

Xorijiy tillarni o'zlashtirishning motivatsiya usullari quyidagi guruhlariga bo'linadi:

- motivatsiyaning hissiy usullari (rag'batlantirish, ayblash, tarbiyaviy o'yin, yorqin vizual tasvirlarni yaratish, muvaffaqiyat holatini yaratish, rag'batlantiruvchi baholash, vazifalarni yekin tanlash, muhim shaxs bo'lish istagini qondirish);

-kognitiv usullar (hayotiy tajribaga tayanish, kognitiv qiziqish, muammoli vaziyatni yaratish, ijodiy vazifalarni bajarish, aqliy hujum);

- motivatsiyaning ixtiyoriy usullari (ta'lim talablarini taqdim yetish, ta'limning majburiy natijalari to'g'risida ma'lumot berish, o'rganishga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish, kognitiv qiyinchiliklar, faoliyatni o'z-o'zini baholash va tuzatish);

- motivatsiyaning ijtimoiy usullari (Vatanga foydali bo'lish istagini rivojlantirish, kuchli shaxs bo'lishga intilish, o'zaro yordam vaziyatini yaratish, aloqalar va hamkorlikni izlash, jamoaviy ish natijalariga qiziqish, o'zaro tekshirish).

Motivatsiya usullaridan foydalanganda dozani kuzatish kerak va usullarni tanlash mavzuga, darsning maqsadiga, o'quvchilar guruhining tayyorgarlik darajasiga, psixologik va yosh xususiyatlariga bog'liq bo'lishi kerak.

Xulosa shuki, ilmiy tadqiqotimizda olingan natijalar xorijiy tillarni o'zlashtirishda motivasion yondashuvlar to'g'risidagi ilmiy bilimlarni kengaytiradi. Xorijiy tillarni o'rganishning juda muhim hisoblangan motivasion yondashuvlar ilmiy-amaliy jihatdan o'rganish orqali o'qituvchilarining psixologik kompetentligini rivojlantirishga taalluqli ilmiy ma'lumotlarni olish imkonini beradi. Bu esa xorijiy tillarni o'rganishning motivasion yondashuvlar bo'yicha ilmiy qarashlarni yanada kengaytiradi. Shunday qilib, motivatsiya talabalar muvaffaqiyatining asosiy omilidir. Darsning turli bosqichlarida o'qitishning asosiy usullari bilan birgalikda chet tilini o'rganish jarayonining samaradorligini oshiradigan motivatsiya usullari va samarali ish shakllaridan foydalanish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учебник для вузов. 2-изд. доп., испр. и перераб. / И. А. Зимняя – М.: Логос, 2005.
2. Константинова Н. А. Развитие мотивации студентов как средство повышения качества обучения иностранным языкам / Н. А. Константинова, И. Д. Михеев // Успехи современного естествознания. – 2008. - № 2. – с. 60-62.
3. Логинова А. В. Способы повышения мотивации студентов к изучению иностранного языка / А. В. Логинова, Н. А. Отбанов // Молодой ученый. – 2015. - № 11. – С. 1395 – 1397.
4. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. - № 2.
5. Миличева М.Г. О психолингвистике и нейролингвистике билингвизма// Вопросы науки и образования. – Москва, 2018. – №9. С.173-174. ISSN 2542-081X.
6. Миличева М.Г. Инновационные технологии обучения иностранным языкам// Вопросы науки и образования – Москва, 2019. – №6 (40). С.106-108. ISSN 2542-081X.
7. Miliyeva M.G. Influence of Bilingualism on Socio-Cognitive Personal Development. Zien Journal of Social Sciences and Humanities 17.04.2023. P.61-64. <https://zienjournals.com/index.php/zjssh/article/view/3765>

YOSHLARNING AXBOROT ISTE'MOLI MADANIYATIGA OID MUAMMO VA YECHIMLAR.

D.T.Polvonova

O'zDJTU, pedagogika va psixologiya kafedrası katta o'qituvchisi

Anotatsiya. Yoshlarda internetdan foydalanish kompetensiyalarini rivojlantirish va kiberbulling tahdidlaridan va axborot-psixologik xavfsizlikka tahdidlardan himoyalaniş ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha olib borilgan izlanishlar natijalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Internet, kiberbulling, kompyuterdan foydalanish kompetensiyasi, axborot iste'moli madaniyati, axborot tahdid.